

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ПРАГРАМА

ДАПАМОЖНАЙ ШКОЛЫ
З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ

I АДДЗЯЛЕННЕ

САЦЫЯЛЬНА-БЫТАВАЯ АРЫЕНЦІРОЎКА

VI–X класы

*Зацверджана
Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

МІНСК
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТЫТУТ АДУКАЦЫІ
2006

А ў т а р - с к л а д а л ь н і к

В. У. Гладкая

© Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь, 2006
© Афармленне. НМУ «Нацыянальны
інстытут адукацыі», 2006

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэтай прадмета «Сацыяльна-бытавая арыенціроўка» (СБА) у VI—X класах дапаможнай школы з’яўляецца падрыхтоўка навучэнцаў да самастойнага жыцця шляхам фарміравання таго неабходнага запасу ведаў і практычных уменняў, якія дазваляць ім правільна арыентавацца ў навакольным свеце і самастойна арганізоўваць свой быт.

Дасягненне гэтай мэты прадугледжвае правядзенне педагогічнай работы ў наступных кірунках:

- фарміраванне ў навучэнцаў уменняў у галіне бытавой працы — у сферах асабістай гігіены, арганізацыі харчавання, догляду жылля, вопраткі, абутку і іншых прадметаў штодзённага ўжытку;

- фарміраванне эканоміка-бытавых уменняў (уменняў беражліва абыходзіцца з навакольнымі прадметамі, вадой, электрычнасцю; уменняў выбіраць і здзяйсняць пакупкі; уменняў планавання бюджэт сям’і);

- фарміраванне ўменняў арыентавацца ў паслугах разнастайных прадпрыемстваў і ўстаноў (гандлю, службы быту, сувязі, культуры, медыцынскай дапамогі), практычных уменняў карыстацца імі;

- фарміраванне ўменняў карыстацца паслугамі грамадскага транспарту;

- фарміраванне ўменняў арыентавацца ў нормах культуры паводзін, уменняў зносін;

- фарміраванне неабходных уяўленняў пра сям’ю, сямейныя адносіны, арганізацыю быту і вольнага часу сям’і.

На падставе дадзеных кірункаў педагогічнай работы выдзелены шэсць раздзелаў праграмы прадмета «Сацыяльна-бытавая арыенціроўка», пастаянных на працягу ўсіх гадоў навучання:

1. Асабістая гігіена.
2. Жыллё.
3. Харчаванне.
4. Адзенне і абутак.
5. Прадпрыемствы, установы.
6. Сям’я.

У праграме VI—VIII класаў выдзелены таксама раздзел «Транспарт», а ў праграме IX—X класаў — раздзелы «Медыцынская дапамога» і «Працаўладкаванне».

Праграмны матэрыял кожнага года навучання можа планавацца ў іншай паслядоўнасці, чым выкладзены ў праграме.

Кола ўменняў па кожнай тэме вызначалася, зыходзячы з іх жыццёвай неабходнасці і практычнай значнасці. Пры гэтым улічваліся: змест праграмы «Сацыяльна-бытавая арыенціроўка (I—V класы)», даступнасць ведаў і ўменняў для навучэнцаў з інтэлектуальнай недастатковасцю, колькасць вучэбных гадзін, адведзеных вучэбным планам на дадзены прадмет.

Апошняя акалічнасць (1 г на тыдзень на вывучэнне дадзенага прадмета ў VI—X класах) не дазваляе ў поўнай меры ахапіць у праграме жыццёва неабходны мінімум ведаў і ўменняў, важных для самастойнай арганізацыі быту і сямейнага жыцця. У сувязі з гэтым яшчэ больш павышаецца значнасць узаема-сувязі дзейнасці настаўніка прадмета СБА і выхавальнікаў, бацькоў. Па-першае, веды і ўменні, якія фарміруюцца ў дзяцей на ўроках СБА, патрабуюць шматразовага паўтарэння, замацавання, рэгулярнага і сістэматычнага прымянення ў практычнай дзейнасці, што рэалізуецца, калі выхавальнікі і бацькі паралельна з настаўнікам праводзяць адпаведную работу. Акрамя таго, у шэрагу раздзелаў праграмы спецыяльным знакам (*) выдзелены той матэрыял, які мэтазгодна вывучаць у пазаўрочнай дзейнасці. Гэта абумоўлена або этычнымі прычынамі, неабходнасцю індывідуалізацыі работы (напрыклад, некаторыя навыкі асабістай гігіены), або дэфіцытам вучэбнага часу (1 г на тыдзень), які перашкаджае рэалізацыі ўказанага практычна значнага зместу навучання (прыгатаванне некаторых страў, экскурсіі). Такім чынам, паспяховасць рэалізацыі праграмы па СБА шмат у чым залежыць ад узаемадзеяння настаўніка з выхавальнікамі і бацькамі, таму *гэтая праграма адрасавана як на-
стаўніку прадмета СБА, так і выхавальнікам (бацькам).*

Настаўнік, які праводзіць урокі па прадмеце СБА, мае права адбору і планавання праграмнага матэрыялу на дыягнастычнай аснове — з улікам узроўню дасведчанасці і падрыхтаванасці навучэнцаў кожнага класа. Пры адборы тэм і размеркаванні часу на іх вывучэнне важнае значэнне таксама маюць мясцовыя ўмовы (напрыклад, пры вывучэнні правілаў палення печы), актуальныя сітуацыі для навучэнцаў канкрэтнага класа (на-

прыклад, тэмы па прафілактыцы шкодных звычак), узроставаы патрэбнасці дзяцей (напрыклад, знаёмства з працэсам галення). Такім чынам, *рэгламентацыя праграмнага матэрыялу па класах з'яўляецца прыкладнай.*

Эфектыўнасць педагагічнага працэсу залежыць і ад метадаў і прыёмаў навучання, якія выкарыстоўваюцца. Асноўнымі на занятках СБА з'яўляюцца: дэманстрацыя, назіранне, тлумачэнне, экскурсія, практыкаванне, мадэліраванне рэальных сітуацый, прыём параўнання і інш. Характэрнай асаблівасцю і асноўным недахопам дзейнасці навучэнцаў дапаможнай школы з'яўляецца яе нізкая самастойнасць. Таму на ўроках СБА важна ствараць умовы для фарміравання не толькі рухальных, але і агульнанапрацоўных (інтэлектуальных) уменняў: арыенціроўкі ў заданні, планавання ходу яго выканання і ажыццяўлення самакантролю. З гэтай мэтай мэтазгодна выкарыстоўваць тэхналагічныя карты выканання бытавых працоўных працэсаў. Пералік асноўных метадаў і прыёмаў навучання змяшчае ў сабе *Метадычны кампанент праграмы.*

Спецыфікай дадзенага вучэбнага прадмета з'яўляецца неабходнасць для паўнацэннай рэалізацыі яго задач забеспячэння шэрагу заняткаў спецыяльнымі матэрыяламі і прадметамі працы: прадуктамі, посудам, сталовымі прыборамі, кухоннымі прыладамі, тазікамі, мылам, шчоткамі, прасамі і інш. Правядзенне многіх заняткаў патрабуе спецыяльна абсталяванага памяшкання (мыццё бялізны, прыгатаванне ежы і інш.). Таму мэтазгодна абсталяваць у школе асобнае памяшканне для правядзення заняткаў па СБА. Кабінет павінен быць укамплектаваны ўсім неабходным для правядзення заняткаў. Толькі пры ўмове неабходнага матэрыяльнага забеспячэння заняткаў па СБА магчымая рэалізацыя праграмы ў поўным аб'ёме.

Завяршае праграму *пералік Асноўных патрабаванняў да ўменняў навучэнцаў, якія завяршаюць навучанне ў X класе.* З прычыны магчымых асобых цяжкасцей у тых ці іншых вучняў у авалоданні праграмным матэрыялам аб'ём патрабаванняў да іх можа быць скарачаны ў індывідуальным парадку.

VI КЛАС

1. АСАБІСТАЯ ГІГЕНА

Догляд цела. Правілы і спосабы агульнага догляду цела. Мыццё ў душы*: паслядоўнасць дзеянняў, неабходныя прадметы асабістай гігіены, іх выкарыстанне. Інтымная гігіена дзяўчынак і хлопчыкаў*.

Догляд вусняў. Правілы і спосабы догляду вусняў (чыстка, мыццё). Карыстанне ватнымі палачкамі для чысткі вусняў.

Дэзадаранты, іх прызначэнне. Правілы і спосабы дзеянняў пры карыстанні дэзадарантамі розных відаў (аэразольным, шарыкавым, цвёрдым). Выбар і купляне дэзадаранта.

2. ЖЫЛЁ

Памяшканні кватэры, дома (гасціная, спальня, кухня, ванная, туалет, прыхожая, кладоўка). Функцыянальнае прызначэнне і прадметнае нападзенне розных відаў памяшканняў. Арыентаванне ў дамашніх памяшканнях.

Прыбіранне пылу ў памяшканні з дапамогай пыласоса. Пыласос: яго будова (асноўныя часткі) і функцыянаванне. Падрыхтоўка пыласоса да работы. Спосабы дзеянняў пры чыстцы дываноў, дывановага пакрыцця пыласосам. Месцы куплення пыласосаў.

Мыццё падлогі. Неабходны інвентар для мыцця падлогі. Спосабы дзеянняў пры мыцці падлогі і іх паслядоўнасць. Уборка і захаванне інвентара пасля выканання работы.

3. ХАРЧАВАННЕ

Месца ў кватэры для прыгатавання ежы: кухня. Абсталяванне кухні (пліта, халадзільнік, мыйка, мэбля). Кухонны по-

суд і кухонныя прылады і інструменты: апрацоўчая дошка, кухонны нож, талерка, лапатка і інш. Догляд посуду і кухонных прылад. Правілы і месцы захоўвання кухоннага посуду і прылад.

Прадукты харчавання. Паўтарэнне і пашырэнне ведаў пра вывучаныя ў папярэдніх класах групы прадуктаў (гародніна, фрукты, ягады; малочныя, мучныя, мясныя, рыбныя прадукты; крупы): іх пазнаванне, называнне, спосабы ўжывання ў ежу. Спосабы і месцы захоўвання прадуктаў харчавання (у халадзільніку, у прадуктовай шафе, у кладоўцы, у склепе). Значэнне розных груп прадуктаў для здароўя чалавека.

Правілы і спосабы размяшчэння прадуктаў у халадзільніку.

Прыгатаванне салаты з сырой гародніны, фруктаў (памідоры, агуркі, радыска, цыбуля, салата, яблыкі, бананы і інш.). Вызначэнне складу салаты, якая дэманструецца, адбор прадуктаў. Спосабы апрацоўкі прадуктаў з дапамогай нажа: разразанне папалам, наразанне лустачкамі, выразанне сапсаваных месцаў (з яблыкаў і інш.). Захаванне тэхнікі бяспекі пры рабоце з нажом. Змешванне і размешванне інгрэдыентаў салаты. Заправа салаты смятанай, алеем. Выкладванне салаты з міскі ў салатнік. Спосабы ўпрыгожвання салаты.

Рэцэпт прыгатавання стравы. Арыентаванне ў запісе рэцэпта, узнаўленне яго зместу: пералік неабходных прадуктаў і іх колькасць, спосабы і паслядоўнасць дзеянняў, якія выконваюцца. Запіс рэцэпта ў сшытак.

Посуд і сталовыя прыборы. Сталовы посуд. Сервіроўка стала да абеду. Выбар неабходнага посуду і сталовых прыбораў, правілы і паслядоўнасць іх размяшчэння на стале.

Культура наводзін за сталом: як браць ежу з агульнага блюда (накладваць салату на індывідуальную талерку); звяртацца да суседзяў па стале, калі страва стаіць далёка, і інш. Маўленчы этыкет за сталом.

4. АДЗЕННЕ І АБУТАК

Віды адзення. Разнастайнасць тканіны, з якой шыюць адзенне. Распазнаванне баваўнянай, шарсцянай і сінтэтычнай тканіны, адзення з яе. Уласцівасці адзення з гэтых відаў тканіны. Залежнасць спосабу догляду (мыццё, прасаванне і інш.) ад тканіны, з якой пашыта адзенне.

Правілы і прыёмы *паўсядзённага догляду* адзення і абутку з розных тканіны і матэрыялу (чыстка, сушка, складванне, развешванне і інш.).

Захоўванне адзення і абутку. Месцы і спосабы захоўвання адзення і абутку ў кватэры, доме. Месцы складвання адзення, якое неабходна памыць.

Мыццё адзення. Умоўныя абазначэнні, якія адлюстроўваюць асаблівасці догляду адзення: патрабаванні да мыцця («мыць толькі ўручную», «магчымае мыццё ўручную і машыннае», «рэкамендуемая тэмпература вады», «мыць нельга») і сушкі («сушыць у падвешаным стане», «сушыць, расклаўшы выраб на плоскай паверхні»). Вызначэнне па сімвале на этыкетцы адзення асаблівасцей яго мыцця і сушкі.

Асаблівасці ручнога мыцця і сушкі адзення з сінтэтычнай тканіны.

Прасаванне адзення. Сімвалы па доглядзе адзення, якія адлюстроўваюць тэмпературу прасавання і адпаведную ўстаноўку дыска тэрмарэгулятара праса: («прасаваць нельга»), , , . Устаноўка дыска тэрмарэгулятара праса. Вызначэнне па сімвале на этыкетцы адзення асаблівасцей яго прасавання.

Асаблівасці прасавання адзення з сінтэтычнай тканіны.

Падшыванне падагнутага краю адзення. Тэхніка выканання падрубачнага шва. Падшыванне падагнутага краю адзення падрубачным швом.

5. ПРАДПРЫЕМСТВЫ, УСТАНОВЫ

Харчовыя магазіны: іх віды, адзелы, асартымент тавараў. Знаходжанне ў магазіне патрэбнага тавару. Набыццё тавараў з дапамогай прадаўца і шляхам самаабслугоўвання. Сістэма дзеянняў пакупніка: выбар, аплата і ўпакоўванне тавару, размяшчэнне пакупак у сумцы, пакеце. Спосабы набыцця тавару: паштучна, гатовымі порцыямі, на развес. Правілы паводзін у чарзе. Маўленчы этыкет пакупніка.

Экскурсія ў харчовы магазін*.

Праматыварныя магазіны: іх віды, адзелы, асартымент тавараў. Знаходжанне ў магазіне патрэбнага тавару. Парадак набыцця тавару.

Экскурсія ў прамтаварны магазін*.

Рамонтныя майстэрні: рамонт абутку, адзення, гадзіннікаў, парасонаў, тэлефонаў і інш. Распазнаванне майстэрняў па ўмоўных сімвалічных абазначэннях, шыльдах-назвах. Правілы карыстання паслугамі майстэрняў. Дом бытавога абслугоўвання.

Экскурсіі ў рамонтныя майстэрні*.

6. СЯМ'Я

Склад сям'і. Склад сям'і, сваяцкія адносіны ў сям'і. Склад сям'і навучэнцаў (прозвішча, імя, імя па бацьку, узрост членаў сям'і). Узаемаадносіны паміж членамі сям'і.

Складанне вучнем свайго радавога дрэва: вучань, яго маці, бацька, дзядулі і бабулі*.

Сямейныя традыцыі. Святкаванне дзён нараджэння членаў сям'і. Выбар падарунка. Віншаванне імянінніка.

7. ТРАНСПАРТ

Мае асноўныя маршруты. «Я еду (іду) у школу (у магазін, у кінатэатр і інш.)». Выбар патрэбнага аўтобуса (тралейбуса і інш.): арыентаванне па маршрутнай таблічцы і нумары аўтобуса (тралейбуса і інш.). Паводзіны і арыентаванне на прыпынках грамадскага транспарту. Паводзіны ў транспарце. Выкарыстанне формул маўленчага этыкету пры неабходнасці даведацца пра маршрут руху транспартнага сродку, пра патрэбны прыпынак.

VII КЛАС

1. АСАБІСТАЯ ГІЕНА

Догляд валасоў. Спосабы догляду валасоў: мыццё, расчэсванне, укладванне ў прычоску, стрыжка.

Правілы і спосабы дзеянняў у час мыцця валасоў. Перыядычнасць мыцця валасоў. Выбар сродку для мыцця (мыла, шампунь). Выкарыстанне фена для сушкі валасоў.

Расчэсванне валасоў. Выбар прычоскі. Выбар прычоскі з улікам сітуацыі.

Мыццё ў лазні:* паслядоўнасць дзеянняў, неабходныя прадметы асабістай гігіены, іх выкарыстанне.

2. ЖЫЛЁ

Паўсядзённае і штотыднёвае прыбіранне жылога памяшкання. Правілы, спосабы дзеянняў і іх паслядоўнасць падчас прыбірання кватэры, дома.

Догляд мэблі. Спосабы догляду мэблі з розным пакрыццём (непаліраваная, паліраваная, мяккая). Сродкі па доглядзе мэблі, тэхніка бяспекі пры іх выкарыстанні.

Догляд люстра. Правілы і прыёмы догляду люстра. Тэхніка бяспекі пры ажыццяўленні догляду люстра. Сродкі па доглядзе люстра, прыёмы іх выкарыстання, месцы набыцця.

3. ХАРЧАВАННЕ

Карыстанне плітой. Арыентаванне ў канфорках і адпаведных ім уключальніках, уключэнне і выключэнне канфорака, рэгуляванне рэжыму іх работы. Выкарыстанне запалака і электразапальніцы. Тэхніка бяспекі пры рабоце з плітой.

Прыгатаванне ежы з мінімумам цеплавой апрацоўкі. Варка яек, сасісак, пельменяў (варэнікаў, клёцак), макароны, супу з брыкета: спосабы дзеянняў і іх паслядоўнасць; час, неабходны для прыгатавання ежы; вызначэнне гатоўнасці стравы. Тэхніка бяспекі ў час прыгатавання ежы (абыходжанне з кіпеннем). Уборка рабочага месца пасля прыгатавання ежы, мыццё посуду і яго размяшчэнне ў месцах захоўвання. Культура ўжывання ежы і паводзін за сталом.

Чытанне рэцэптаў. Складанне рэцэпта (пасля прыгатавання стравы).

Прадукты харчавання. Спосабы і месцы захоўвання прадуктаў харчавання і прыгатаваных страў (у халадзільніку, у прадуктовай шафе і інш.). Спосабы вызначэння дабраякасных і сапсаваных прадуктаў, страў. Пазбаўленне ад харчовых адыходаў і сапсаваных прадуктаў, страў.

Прыгатаванне салаты, вінегрэту з варанай гародніны.* Вызначэнне складу салаты, вінегрэту, якія дэманструюцца. Вызначэнне складу салаты па запісаным рэцэпце. Адбор прадуктаў. Адварванне садавіны. Спосабы апрацоўкі звараных прадуктаў: абразанне скуркі, разразанне, наразанне з дапамогай нажа, націранне на буйной тарцы. Захаванне тэхнікі бяспекі пры рабоце з нажом, таркай. Змешванне і размешванне інгрэдыентаў салаты. Заправа салаты смятанай, алеем і інш. Выкладванне салаты з міскі ў салатнік. Спосабы ўпрыгожвання салаты.

4. АДЗЕННЕ І АБУТАК

Догляд галаўных убораў. Правілы і прыёмы паўсядзённага догляду галаўных убораў. Месцы і спосабы захоўвання галаўных убораў у кватэры, доме. Падрыхтоўка сезонных галаўных убораў да захоўвання.

Мыццё адзення. Асаблівасці ручнога мыцця і сушкі адзення з шарсцянай тканіны. Выкарыстанне кандыцыянера пры паласканні памытых рэчаў.

Прасаванне адзення. Правілы і прыёмы прасавання кашуль, блузак, штаноў.

Асаблівасці прасавання адзення з шарсцянай тканіны.

5. ПРАДПРЫЕМСТВЫ, УСТАНОВЫ

Кулінарыя: асартымент тавараў. Сістэма дзеянняў пакупніка. Правілы паводзін і маўленчы этыкет пакупніка.

Экскурсія ў магазін-кулінарыю ці адпаведны адзел універсальнага магазіна*.

Фотаатэлье. Адлюстраванне ланцужка падзей свайго жыцця з дапамогай фатаграфій. Правілы карыстання паслугамі фотаатэлье. Маўленчы этыкет наведвальніка. Віды паслуг па праяўленні фотаплёнку і вырабе фатаграфій, месцы знаходжання і парадак карыстання імі.

Экскурсія ў фотаатэлье*.

Сродкі сувязі: пошта, тэлеграф. Віды паштовых адпраўленняў (лісты, паштоўкі, тэлеграмы). Напісанне адраса на паштовых канвертах, паштоўках. Парадак адпраўлення ліста, паштоўкі. Складанне тэксту тэлеграмы. Выбар мастацкага бланка.

Экскурсіі на пошту, тэлеграф*.

Лазня.* Правілы карыстання паслугамі лазні.

6. СЯМ'Я

Сямейныя адносіны. Быт сям'і, размеркаванне абавязкаў паміж членамі сям'і. Узаемадапамога і клопат членаў сям'і адзін пра аднаго.

Сямейныя традыцыі. Арганізацыя адпачынку членаў сям'і, сумесны адпачынак. Спосабы адпачынку ў выхадныя дні, правядзенне адпускоў. Правілы вядзення фотаальбома. Карыстанне фотаапаратам.

7. ТРАНСПАРТ

Прыгарадны транспарт. Транспарт для здзяйснення паездак на невялікія адлегласці: аўтобус, прыгарадны цягнік. Расклад руху транспартных сродкаў, арыентаванне ў ім. Месца і парадак набыцця білетаў.

Экскурсіі на аўтавакзал (станцыю), на чыгуначны вакзал*. Асноўныя мясцовыя маршруты прыгараднага транспарту.

Міжгародні транспарт. Транспарт для здзяйснення паездак на вялікія адлегласці: аўтобус, цягнік і інш. Расклад руху транспартных сродкаў, арыентаванне ў ім. Месца і парадак набыцця білетаў. Разлік кошту праезду ў кірунках «туды» і «назад». Залежнасць кошту білета ад віду цягніка і тыпу вагона (агульны, плацкартны, купэйны). Карыстанне даведачнай службай вакзала, камерай для хавання багажу.

Экскурсіі на аўтавакзал, на чыгуначны вакзал*. Арыентаванне ў будынку вакзала, месцах пасадкі на аўтобус, цягнік.

VIII КЛАС

1. АСАБІСТАЯ ГІГЕНА

Выкарыстанне сродкаў догляду скуры твару. Касметычныя сродкі догляду скуры твару (ласьён, крэм, малачко, маска і інш.), іх прызначэнне, правілы і прыёмы выкарыстання.

Прыродныя сродкі догляду скуры твару (травяныя адвары, маскі і інш.), іх прыгатаванне і прыёмы выкарыстання.

Тыпы скуры. Выбар касметычных і прыродных сродкаў у залежнасці ад тыпу скуры.

Галенне.* Перыядычнасць галення. Уключэнне і выключэнне электрычнай брытвы. Спосабы дзеяння пры выкананні галення электрычнай брытвай. Чыстка і складванне брытвы. Нанясенне на скуру твару сродку пасля галення (гель, ласьён, крэм).

Тэхніка галення станком для галення. Правілы догляду станка для галення.

2. ЖЫЛЁ

Сезоннае прыбіранне жылога памяшкання. Правілы, спосабы дзеянняў і іх паслядоўнасць пры падрыхтоўцы кватэры, дома да зімы, лета.

Догляд вокнаў. Мыццё вокнаў. Сродкі для мыцця, прыёмы іх выкарыстання, месцы набыцця. Спосабы ўцяплення вокнаў.

Догляд свяцільняў: спосабы дзеянняў (мыццё, праціранне), правілы тэхнікі бяспекі.

Правілы палення печы.*

3. ХАРЧАВАННЕ

Прыгатаванне ежы. Прыгатаванне супу: адбор прадуктаў; спосабы іх апрацоўкі; тэхналогія прыгатавання супу; час, неабходны для прыгатавання супу; вызначэнне гатоўнасці стравы. Захаванне тэхнікі бяспекі.

Прыгатаванне *свежай (кіслай) капусты, баршчу.*

Прыгатаванне *кашы* (маннай, аўсянай і інш.): выбар круп, тэхналогія прыгатавання кашы.

Прыгатаванне *страў з бульбы* (варанай, пюрэ). Зразанне скуркі бульбы. Адварванне бульбы: паслядоўнасць дзеянняў; час, неабходны для прыгатавання стравы; вызначэнне гатоўнасці стравы. Прыгатаванне пюрэ.

Тэхналогія прыгатавання *кампоту, кісялю.*

Правілы і спосабы разагравання астылых страў.

Першыя, другія, трэція стравы. Арыентаванне ў кулінарнай кнізе. Складанне *меню* снадання, абеду, вячэры. Сервіроўка стала да снадання, абеду, вячэры. Культура ўжывання ежы і паводзін за сталом.

4. АДЗЕННЕ І АБУТАК

Мыццё адзення ў пральнай машыне. Абсталяванне рабочага месца. Тэхніка бяспекі пры рабоце з пральнай машынай. Падрыхтоўка адзення да загрузкі ў машыну (сарціроўка, ачышчэнне кішэняў, зашпільванне «маланак» і гузікаў, завязванне канцоў паясоў і стужак, укладванне дробных рэчаў у асобны мяшок (навалачку), разлік вагі адзення). Паслядоўнасць дзеянняў пры выкананні мыцця адзення ў пральнай машыне.

Догляд вязанага адзення. Асаблівасці мыцця, сушкі і прасавання вязанага адзення.

5. ПРАДПРЫЕМСТВЫ, УСТАНОВЫ

Пошта. Бандэролі, пасылкі: іх упакоўка, правілы і парадак адпраўлення. Запаўненне бланка на адпраўку бандэролі, пасылкі. Кошт адпраўлення.

Экскурсія на пошту (аддзел бандэролей і пасылак)*.

Тэлефонная сувязь. Карыстанне дамашнім тэлефонам. Культура размовы па тэлефоне. Нумары тэрміновых выклікаў: пажарнай службы (01), міліцыі (02), хуткай дапамогі (03), службы газу (04). Карыстанне тэлефонным даведнікам. Атрыманне даведак па тэлефоне. Міжгародняя тэлефонная сувязь. Мабільная сувязь, карыстанне мабільным тэлефонам. Перыядычнасць платы за карыстанне тэлефонам.

Экскурсія на перагаворны пункт*.

6. СЯМ'Я

Сямейныя адносіны. Культура зносін паміж юнаком і дзяўчынай. Падрыхтоўка да сямейнага жыцця. Стварэнне сям'і. Культура сямейных адносін. Стварэнне ўтульнасці ў доме.

Сямейныя традыцыі. Святочны дзень у сям'і. Святкаванне сям'ёй традыцыйных свят: сустрэчы Новага года, Каляд, Вялікадня, 8 Сакавіка, Дня абаронцаў Айчыны і інш. Віншаванне членаў сям'і, знаёмых, сяброў. Святочнае афармленне жылля.

Бюджэт сям'і. Састаўныя часткі бюджэту сям'і: даход і расход. Крыніцы даходу сям'і. Асноўныя артыкулы расходаў. Планаванне сямейнага бюджэту. Планаванне расходаў на дзень, на месяц. Абыходжанне з грашмыма.

7. ТРАНСПАРТ

Маршрутнае таксі. Месцы пасадкі. Размяшчэнне ў таксі. Аплата праезду. Называнне патрэбнага прыпынку.

ІХ КЛАС

1. АСАБІСТАЯ ГІГЕНА

Догляд скуры рук, ног, пазногцяў. Правілы і спосабы догляду скуры рук, ног, пазногцяў (мыццё, чыстка, абразанне і інш.). Прадметы, неабходныя для догляду скуры рук, ног, пазногцяў (шчотачка, губка, нажніцы, пілачка і інш.), правілы і прыёмы выкарыстання. Сродкі догляду скуры рук, ног (мыла, крэм, бальзам і інш.), іх прызначэнне, правілы і прыёмы выкарыстання.

Выбар і куплянне прадметаў і сродкаў для догляду скуры рук, ног, пазногцяў.

*Выкарыстанне касметычных сродкаў для догляду пазногцяў**. Пакрыццё пазногцяў лакам. Выкарыстанне вадкасці для зняцця лаку. Манікюр, магчымасць атрымаць такую паслугу ў цырульні, правілы паводзін у час выканання дадзенай працэдуры.

Прафілактыка шкодных звычак. Уплыў курэння і алкаголю на здароўе чалавека. Сацыяльныя вынікі шкодных звычак.

2. ЖЫЛЛЁ

Прыбіранне кухні, ваннай, санвузла. Мыццё пакрыцця з пліткі, лінолеуму, чыстка ракавін і інш.: правілы і спосабы дзеянняў, выкарыстанне сродкаў для мыцця. Захаванне тэхнікі бяспекі падчас прыбірання кухні, ваннай, санвузла. Выбар і куплянне сродкаў для мыцця.

3. ХАРЧАВАННЕ

Прыгатаванне ежы. Прыгатаванне страў шляхам смажання: ячня, амлет, рыба, мяса, бульба, бліны. Захаванне тэхнікі бяспекі пры карыстанні скаварадой.

Абыходжанне з кухоннай тэхнікай (мясарубка, міксер, кавамолка і інш.): прыёмы карыстання, догляд, тэхніка бяспекі.

Складанне меню на дзень. Арыентаванне ў кулінарнай кнізе.

*Тэхналогія прыгатавання катлет**.

*Прыгатаванне цеста і выпяканне пячэння**.

4. АДЗЕННЕ І АБУТАК

Вывядзенне плям у хатніх умовах. Правілы вывядзення плям ад малака, марожанага, шакаладу, тлушчу, фруктаў і інш. Асаблівасці вывядзення свежых і старых плям. Сродкі для вывядзення плям з адзення (вадкія, парашкападобныя; з хлорам і без яго). Тэхніка бяспекі пры рабоце са сродкамі вывядзення плям.

Карыстанне паслугамі хімчысткі. У якіх выпадках можна звяртацца ў хімчыстку. Працэдура здачы і атрымання адзення з хімчысткі. Маўленчы этыкет і правілы паводзін пры наведванні хімчысткі.

Экскурсія ў хімчыстку*.

Мыццё пасцельнай бялізны. Асаблівасці ручнога мыцця і сушкі пасцельнай бялізны. Мыццё пасцельнай бялізны ў пральнай машыне. Перыядычнасць змены пасцельнай бялізны. Падрыхтоўка адзення і пасцельнай бялізны да здачы ў пральню. Карыстанне паслугамі *пральні* для мыцця адзення. Асаблівасці карыстання паслугамі пральні самаабслугоўвання.

Экскурсіі ў звычайную пральню і пральню самаабслугоўвання*.

Прасаванне пасцельнай бялізны. Правілы і прыёмы прасавання пасцельнай бялізны. Месцы і спосабы захоўвання пасцельнай бялізны ў кватэры, доме.

Выбар і куплянне пасцельнай бялізны.

5. ПРАДПРЫЕМСТВЫ, УСТАНОВЫ

Рынак. Віды рынкаў: харчовы, рэчавы, будаўнічы і інш.; аптovy, дробнааптovy; адкрыты, крыты. Аддзелы рынку, знаходжанне месцараспалажэння патрэбных тавараў. Асаблівасці набыцця тавараў на рынку. Правілы паводзін на рынку.

Экскурсія на рынак*.

6. СЯМ'Я

Адносіны з суседзямі. Захаванне маральна-этычных нормаў ва ўзаемаадносінах з суседзямі.

Сямейныя традыцыі. «Мы ідзём у госці». Выбар адзення, абутку, падарункаў. Правілы паводзін у гасцях.

Бюджэт сям'і. Планаванне сямейнага бюджэту. Эканомія ў дамашняй гаспадарцы: правілы і спосабы.

7. МЕДЫЦЫНСКАЯ ДАПАМОГА

Аказанне першай дапамогі пры апёку, абмаражэнні, сонечным удары.

Догляд хворага. Выклік урача на дом. Выкананне рэкамендацый урача. Правілы і месцы захоўвання лекавых сродкаў у кватэры, доме.

Паліклініка. Звяртанне ў паліклініку, запіс на прыём да ўрача, атрыманне талончыка. Правілы паводзін і зносін з медыцынскім персаналам.

8. ПРАЦАЎЛАДКАВАННЕ

Асноўныя дакументы грамадзяніна Рэспублікі Беларусь.

Прафесійная арыентацыя. Працоўныя месцы ў мясцовым рэгіёне. Выбар выпускніка X класа: працаўладкаванне, атрыманне прафесіі ў прафесійным вучылішчы, працяг навучання ў школе (XI—XII класы).

Х КЛАС

1. АСАБІСТАЯ ГІГЕНА

Выкарыстанне касметычных сродкаў для догляду цела. Касметычныя сродкі для догляду цела (пена для ванны, соль, крем, гель, бальзам, дэзодарант), іх прызначэнне, правілы і прыёмы выкарыстання.

Макіяж.* Дэкаратыўная касметыка (туш, цені, памада і інш.); правілы і прыёмы яе выкарыстання. Адпаведнасць макіяжу сітуацыі.

Прафілактыка шкодных звычак. Уплыў наркатыкаў і такіх січных рэчываў на арганізм чалавека. Сацыяльныя вынікі шкодных звычак.

2. ЖЫЛЛЁ

Дзеянні ў сітуацыі «Я атрымаў кватэру (дом)»: вызначэнне неабходнай мэблі, прадметаў інтэр'ера, спосабы і месцы іх набыцця. Месцы набыцця неабходных прадметаў. Рацыянальнае размяшчэнне мэблі і іншых прадметаў у памяшканнях кватэры, дома.

Касметычны рамонт кватэры, дома (пабел сталі, абклейванне сцен шпалерамі, фарбаванне аконных рам, дзвярэй, падлогі). Неабходнасць перыядычнага ажыццяўлення рамонту кватэры, спосабы яго выканання (самастойна; шляхам запрашэння спецыялістаў і аплаты іх працы). Падрыхтоўка да рамонту (набыццё неабходных матэрыялаў: выбар, колькасць, месцы купляння).

3. ХАРЧАВАННЕ

Меню святочнага стала. Выбар рэцэптаў і падбор прадуктаў. Прыгатаванне салаты, халодных закусак. Сервіроўка святочнага стала.

Карыстанне духоўкай. Правілы і спосабы прыгатавання страў у духоўцы.

Прыгатаванне запяканкі з тварагу, шарлоткі.

Абыходжанне з мікрахвалевай печчу: прызначэнне, прыёмы карыстання, догляд, тэхніка бяспекі.

Догляд халадзільніка. Размарожванне і мыццё халадзільніка: правілы і спосабы дзеянняў.

Тэхналогія прыгатавання страў шляхам тушэння.*

Кансерванне ягад, фруктаў, гародніны.*

4. АДЗЕННЕ І АБУТАК

Догляд адзення з футра і скуры. Асаблівасці штодзённага догляду адзення з футра і скуры. Падрыхтоўка адзення з футра і скуры да захоўвання.

Арыентаванне ў памерах адзення і абутку. Зняцце мерак і вызначэнне памеру свайго адзення і абутку. Выбар адзення, абутку неабходнага памеру (арыентаванне ў запісах на этыкетках, знаходжанне патрэбнай маркіроўкі на прадметах адзення, абутку). Правілы прымервання адзення, абутку. Купляне адзення, абутку.

Гардэр адзення, абутку, галаўных убораў. Неабходны мінімум адзення, абутку, галаўных убораў. Падбор адзення з улікам прызначэння, колеравай гамы, індывідуальных асаблівасцей фігуры. Выбар адзення з улікам фінансавых магчымасцей.

5. ПРАДПРЫЕМСТВЫ, УСТАНОВЫ

Магазін. Арыентаванне ў відах магазінаў, аддзелах магазінаў. Вызначэнне месцаў набыцця патрэбных (зададзеных у сітуацыі) тавараў. Выбар тавараў з улікам іх неабходнасці, якасці, фінансавых магчымасцей пакупніка. Цэны на асноўныя прадукты і прамысловыя тавары.

Ашчадкаса. Асноўныя паслугі ашчадкасы. Аплата жылля, камунальных паслуг, тэлефона, газу, электраэнергіі. Зняцце паказчыкаў электралічыльніка (лічыльніка вады і інш.). Запаўненне неабходных квітанцый. Памер кватэрнай платы, тарыфы на аплату электраэнергіі, тэлефона і інш. Правілы эканоміі.

Экскурсія ў ашчадкасу.*

Домакіраўніцтва. У якіх выпадках можна звяртацца ў домакіраўніцтва. Правілы і тэхналогія падачы заяў на выкананне работ.

Экскурсія ў домакіраўніцтва*.

6. СЯМ'Я

Сямейныя адносіны. Нараджэнне дзіцяці. Правілы догляду маленькіх дзяцей. Стварэнне ўмоў для развіцця дзіцяці. Узаемаадносіны бацькоў і дзяцей.

Сямейныя традыцыі. Сямейныя святы. Запрашэнне і сустрэча гасцей. Паdryхтоўка да прыёму гасцей. Правілы зносін з гасцямі.

Бюджэт сям'і. Планаванне сямейнага бюджэту. Вызначэнне сумы даходаў сям'і за месяц, год. Планаванне расходаў. Планаванне буйных пакупок, рамонту, правядзення водпускаў.

Зберажэнні. Спосабы захоўвання зберажэнняў. Віды ўкладаў у ашчадны банк.

Экскурсія ў ашчадны банк*.

7. МЕДЫЦЫНСКАЯ ДАПАМОГА

Аказанне першай дапамогі пры атручэнні, галаўным болі.

Догляд хворага. Меры па папярэджанні інфекцыйных захворванняў. Правілы і дзеянні па доглядзе інфекцыйных хворых: вымярэнне тэмпературы, умыванне, кармленне, пераапраананне хворага, змена пасцельнай бялізны і інш.

Бальніца, дыспансер. Зварот у медыцынскія ўстановы. Правілы паводзін і зносін з медыцынскім персаналам.

Атрыманне лістка непрацаздольнасці.

8. ПРАЦАЎЛАДКАВАННЕ

Прафесійнае вучылішча. Правілы прыёму і парадак залічэння ў ПВ. Дакументы, што падаюцца пры паступленні ў ПВ.

Уладкаванне на працу. Адзел па працаўладкаванні (адзел кадраў). Дакументы, неабходныя для ўладкавання на працу (заява, анкета і інш.), іх афармленне. Працоўны дагавор.

Працоўны стаж. Правілы пераходу з адной працы на іншую.

МЕТАДЫЧНЫ КАМПАНЕНТ

Дэталёвая дэманстрацыя (з тлумачэннем) педагогам кожнага дзеяння, што фарміруецца ў дзяцей, працоўнага працэсу.

Экскурсіі, назіранні.

Практыкаванні:

- паказ прадметаў, якія называе педагог;
- называнне прадметаў пры іх паказе;
- практыкаванні па засваенні працоўных дзеянняў, працэсаў;
- практыкаванні ў планаванні дзейнасці, якая павінна адбыцца, складанні справаздачы аб выкананай рабоце;
- размяшчэнне элементаў тэхналагічнага плана выканання пэўнага бытавога працоўнага працэсу ў правільнай паслядоўнасці;
- практыкаванні, накіраваныя на выпрацоўку ўменняў карыстацца паслугамі магазіна, пошты, рамонтных майстэрняў, транспарту, тэлефона і інш.;
- практыкаванні ў планаванні бюджэту;
- практыкаванні ў выкарыстанні формул маўленчага этыкету;
- чытанне рэцэпта;
- запіс рэцэпта і інш.

Мадэліраванне рэальных сітуацый, сюжэтна-ролевыя гульні.

Вучэбныя заданні:

- «Пакажы, як ты ўмееш ...»;
- «Раскажы (пакажы, навучы) бацькам, выхавальнікам, чаму ты навучыўся...»;
- «Дапамажы ... (Каці) скласці ...»;
- «Навучы ... (Кацю), як трэба ...» і інш.

Праблемныя сітуацыі, якія патрабуюць выкарыстання ведаў і ўменняў у змененых умовах (ствараюцца ў працэсе сюжэтна-ролевых гулянняў, мадэліравання рэальных сітуацый і г. д.).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ЎМЕННЯЎ НАВУЧЭНЦАЎ, ЯКІЯ ЗАВЯРШАЮЦЬ НАВУЧАННЕ Ў Х КЛАСЕ

Навучэнцы ўмеюць:

- выконваць агульны догляд цела, мыцца ў душы, у лазні;
- выкарыстоўваць касметычныя сродкі для догляду цела;
- карыстацца дэзадарантам;
- прычэсваць валасы;
- мыць валасы, выбіраць адпаведны сродак для мыцця;
- карыстацца фенам;
- галіцца (хлопчыкі);
- карыстацца пыласосам;
- мыць падлогу;
- даглядаць мэблю з розным пакрыццём;
- даглядаць люстра, свяцільню;
- мыць вокны;
- уцяпляць вокны;
- здзяйсняць прыбіранне кухні, ваннай, санвузла;
- выконваць паўсядзённае, штотыднёвае, сезоннае прыбіранне кватэры;
- гатаваць самыя простыя першыя, другія і трэція стравы;
- карыстацца некаторай кухоннай тэхнікай (мясарубкай, міксерам);
- чытаць і запісваць рэцэпт прыгатавання стравы;
- складаць меню на дзень;
- сервіраваць стол да сьнедання (вячэры), абеду;
- размяшчаць прадукты ў адпаведных месцах захоўвання;
- размарожваць і мыць халадзільнік;
- ажыццяўляць паўсядзённы догляд адзення і абутку;
- мыць адзенне і пасцельную бялізну ўручную і ў пральнай машыне;
- прасаваць адзенне, пасцельную бялізну;
- падшываць падагнуты край адзення;

- вызначаць па ўмоўных абазначэннях патрабаванні да мыцця, сушкі і прасавання адзення;
- даглядаць галаўныя ўборы;
- выводзіць плямы ў хатніх умовах;
- арыентавацца ў памерах і купляць адзенне, абутак;
- арыентавацца ў памерах, выбіраць і купляць пасцельную бялізну;
- арыентавацца ў аддзелах харчовых і прамтаварных магазінаў;
- купляць тавары ў харчовых і прамтаварных магазінах, кулінарыі;
- карыстацца паслугамі лазні, пральні, хімчысткі, рамонтных майстэрняў, фотаатэлье, пошты, тэлеграфа, ашчадкасы;
- карыстацца тэлефонам;
- карыстацца паслугамі гарадскога, прыгараднага і міжгараднага грамадскага транспарту;
- арыентавацца ў асноўных мясцовых маршрутах транспарту;
- арыентавацца ў раскладзе руху транспартных сродкаў;
- планаваць сямейны бюджэт;
- даглядаць інфекцыйнага хворага ў сям'і;
- выклікаць урача на дом;
- аказваць першую медыцынскую дапамогу пры апёку, абмаражэнні, сонечным удары, харчовым атручэнні, галаўным болі;
- запаўняць анкету, пісаць заяву аб прыняцці на працу.

З М Е С Т

Тлумачальная запіска	3
ПРАГРАМА	6
VI клас	6
VII клас	9
VIII клас	12
IX клас	14
X клас	17
Метадычны кампанент	20
Асноўныя патрабаванні да ўменняў навучэнцаў, якія завяршаюць навучанне ў X класе ..	21

Вучэбнае выданне

ПРАГРАМА
дапаможнай школы
з беларускай мовай навучання

I аддзяленне

САЦЫЯЛЬНА-БЫТАВАЯ АРЫЕНЦІРОЎКА
VI—X класы

Нач. рэдакцыйна-выдавецкага аддзела *Г. І. Бандарэнка*

Рэдактар *А. А. Петрашэвіч*

Мастацкі рэдактар *І. А. Усенка*

Камп'ютэрная вёрстка *А. М. Кісялёва*

Карэктар *Ю. А. Якаўчэнка*

Падпісана ў друк 14.07.2006. Фармат 60×84/16. Папера афсетная № 1.

Гарнітура Школьная. Друк афсетны. Ум.-друк. арк. 1,39.

Ул.-выд. арк. 1,07. Тыраж 1070 экз. Заказ 19.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:

Навукова-метадычная ўстанова «Нацыянальны інстытут адукацыі»

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

ЛВ № 02330/0133300 ад 30.04.2004; ЛП № 02330/0148779 ад 30.04.2004.

220004, Мінск, Караля, 16.

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

2006

ПРАГРАМА

ДАПАМОЖНАЙ ШКОЛЫ
З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ

I АДДЗЯЛЕННЕ

САЦЫЯЛЬНА-БЫТАВАЯ АРЫЕНЦІРОЎКА

VI–X класы

